2009'daki Küçülme Kontrollü Mü, Kontrolsüz Mü Olacak?

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
TOBB Başkanı

« Hedeflenenin çok ötesinde bir bütçe açığının gerçekleşmesi halinde bunun nasıl finanse edileceği bilinmemektedir. Hâlihazırda kaynaklarını şirketler kesiminden hazine kâğıtlarına kaydıran bir bankacılık sistemi varken, Hazine'nin daha fazla borçlanması halinde bunun kredi sistemi ve şirketler üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin nasıl bertaraf edileceği bilinmemektedir. »

Türk sanayisi Ocak 2009 itibariyle altı ay üst üste küçülmeye devam etti. Son on iki ayın sadece üçünde, bir önceki aya göre imalat sanayi üretimi artabildi. Zaten bu durum, sanayideki olumsuz görünümün dünyadaki krizin belirginleştiği Eylül 2008'in öncesinde başladığının da bir göstergesidir.

2007 başından itibaren reform sürecinin ivme kaybetmesi, siyasette yaşanan gerilimler, çifte seçim süreci ve sonrasında içine girilen rehavet ve atalet, 2007'ye kadar yılda ortalama yüzde yediye ulaşan büyümenin önce 2007'de yüzde 4,5, sonra 2008 üçüncü çeyreği itibariyle yüzde üçe gerilmesine neden oldu. Şimdi küresel krizin de etkisiyle 2008 son çeyrek ve 2009 ilk çeyrekte ciddi bir küçülme yaşanıyor. Zaten ocak ayında verilen cari fazla buna işaret ediyor. Cari açığı kapatmamız, ekonomimizin bir türlü değiştiremediğimiz mevcut yapısı gereği ancak derin bir kriz ile mümkün olabiliyor. Enerji ve emtia fiyatlarındaki gerileme, buradaki küçülmenin sadece bir kısmını açıklayabilir. Küçülmenin gerisinde, ara malı ve yatırım malı gibi sanayinin performansıyla doğrudan bağlantılı kalemlerde azalan ithalat yatıyor. İç piyasadaki küçülmeyi, tüketime dayalı vergilerdeki düşüşten de görüyoruz. KDV ve ÖTV tahsilâtı son dört ayda önemli ölçüde geriledi. Protesto edilen senet tutarındaki aylık artış yüzde elliye ulaştı.

İç piyasanın ve yatırımların daralması, işsizlik problemini büyütmeye devam ediyor. İşsiz sayısı üç milyona dayandı. Üstelik bu rakama, iş arama umudunu kaybeden ve iş bulsa çalışmaya hazır milyonlar dâhil değil. Tarım dışındaki genç işsizlik oranı yüzde 28 ile rekor seviyelere ulaştı. Yüksek nüfus artış hızının da yol açtığı ve gerekli niteliklerle donatılamadığından istihdama katılamayan çok geniş bir kitle, büyük sosyal risk taşıyor.

Bankaların kendilerini koruma içgüdüsüyle daha fazla içe kapanması da, krizin ekonomi üzerindeki etkisini artırıyor. Yurtiçi TL. kredi hacmi son beş ayda 16 milyar TL. geriledi. Peki, aynı dönemde bankaların mevduat hacimlerinde bir gerileme yaşandı mı? Hayır. Tersine arttı. Dolayısıyla mevduatın krediye dönüşüm oranı yüzde 87'den 82'ye geriledi. Bankalar kredilerden çektikleri kaynağı devlet iç borçlanma senetlerine yönlendirdiler ve bu suretle menkul kıymet portföyleri yaklaşık 20 milyar TL. büyüdü.

Tüm bu gelişmelere karşın ülkemizdeki ekonomi yönetiminin sanki yavaş çekimdeymiş gibi tepki vermesi ve yaşananları normal bir gelişme görme-gösterme gayreti de pek işe yaramamış gözüküyor. Başlangıçta önemsenmeyip, 2009 ortalarında işler düzelir moduyla takip edilen krizin alevleri daha fazla hissedilmeye başlanınca, parça parça hazırlanıp açıklanan tedbirlerin etkisi de fazla olmadı.

Bu arada ekonomi yönetiminin "aldığımız tedbirlerle enflasyon ve faiz düştü" şeklindeki veciz sözleri de ileride iktisat tarihimizi okuyacaklar için ders niteliğinde olacak. İki yıl önce olsa bu teze katılmak mümkün olabilirdi. Fakat bugün enflasyondaki düşüşün arkasında dibe vuran talep ve harcama isteği bulunuyor. Hazine kâğıtlarındaki faizin düşüş sebebiyse, ekonomiye duyulan güvenden daha çok, ekonominin geleceğine duyulan güvensizliktir. Yukarıdaki rakamlardan da görüldüğü gibi bankalar ellerindeki kaynakları, getirisi daha düşük de olsa hazine kâğıtlarına yatırmayı tercih ediyor ve bu durum borçlanma faizlerinin düşmesine neden oluyor. Ama ekonominin geneline duyulan güven artmadığı, hatta azaldığı için de, ticari kredi faizleri düşmüyor ve hazine faizinin neredeyse iki katı yüksek olma düzeyini koruyor.

Tüm bunlar olurken, Türkiye bir zamanlar güçlü olduğu alanlarda da ciddi zayıflamalar yaşıyor. Bunların başında da kamu bütçesi geliyor. 2007'ye kadar düzenli olarak azaltılan bütçe açıkları, 2007 ve 2008'de reel olarak artmıştı. Yine de milli gelire oranı anlamında sürdürülebilir düzeyde kalması olumluydu. Ancak 2008'in Aralık ayından itibaren bütçe dengesinde ciddi bozulmalar başladı. Son olarak ocak ayındaki açık bir önceki yılın beş katına sıçradı.

Kriz dönemlerinde kamu bütçesinin önceden olduğu gibi sıkı tutulması beklenmez. Tersine genişleyici bir maliye politikası uygulanmasının gerekli olduğu genel kabul görür. Türkiye'de de hem çöken iç talebe destek olmak, hem de daralan finans kanallarını yeniden canlandırmak için kamu bütçesinden kaynak aktarmak ve ilave harcamalar yapmak kaçınılmazdır. Aslında sorun şudur: Daha ortada bu yönde bir tedbir mekanizması kurulmamışken, kamu bütçesindeki açılma şimdiden "gevşetme"nin çok ötesine geçmiştir.

2009 bütçesi zaten daha meclise onay için sunulduğunda sanal bir bütçe haline gelmişti. Zira ekonomik krizin artık belirginleştiği 2009 için yüzde dört gibi yüksek bir büyüme ve vergi gelirlerinde yüzde yirmi civarında artış öngörüyordu. Gerçekçi bir 2009 bütçesi yaparak durgunluk döneminde maliye politikasını kontrol altında gevşetme fırsatı, bütçe mecliste görüşülürken vardı. Böylece daha kapsamlı, tutarlı ve güven veren bir tedbirler paketinin ilk adımı da atılacaktı. Ama bu fırsat kaçtı.

Şimdi yılın üçüncü ayındayız ve hâlâ ortada nasıl bir bütçe ile karşı karşıya olduğumuz bilinmemektedir. Hedeflenenin çok ötesinde bir bütçe açığının gerçekleşmesi halinde bunun nasıl finanse edileceği bilinmemektedir. Hâlihazırda kaynaklarını şirketler kesiminden hazine kâğıtlarına kaydıran bir bankacılık sistemi varken, Hazine'nin daha fazla borçlanması halinde bunun kredi sistemi ve şirketler üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin nasıl bertaraf edileceği bilinmemektedir.

Bilinense, Türkiye ekonomisinin 2009 yılında ciddi bir küçülme yaşayacağıdır. Şirketlerimizin küçüleceği, üretim ve istihdam hacmimizin daralacağıdır. Bilinmeyen ise, bu sürecin kontrollü mü, yoksa kontrolsüz mü gerçekleşecek olmasıdır. 2009'daki muhtemel kayıpların, 2010'dan itibaren nasıl ve ne kadar sürede geri alınacağı da buna bağlıdır.